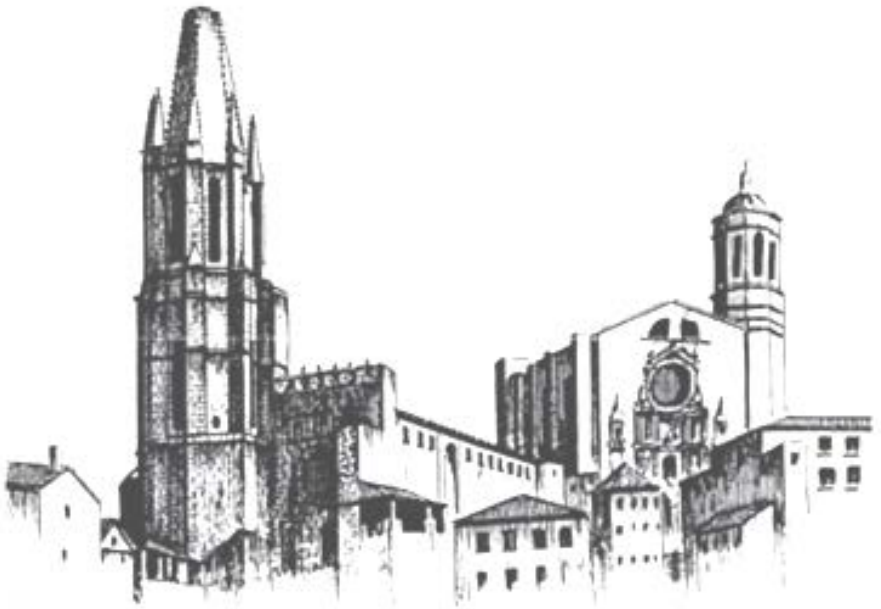

MUSICA ANTIGA DE GIRONA

Manuel Gònima

Lleida 1710 - Girona 1792

Mestre de capella a la catedral de Girona

El pas del barroc al classicisme

Diumenge 27 octubre 2013, 18h.

Lleida, catedral nova.

Programa

1- Exploratores evangelicos

*In Festo Sancti Narcissi Episcopi et Mart.
Responsorium*

Manuel Gònima

2- Tota pulchra es Maria

*Antiphona. A la Immaculada Concepción
de Maria Santissima. Con Violines. A quatre voces*

anònim, atribuïble a Gònima

3- Lectio 2ª. In Parasceve

Con dos Violones. A Duo. (versió amb 2 violins)

anònim, atribuïble a Gònima

4- Lamentatio 2ª Vau., In coena Domini

Con flautas

Manuel Gònima

5- Ave Maria

Motete a la Virgen a Solo

Manuel Gònima

6- Laetentur caeli

Motete a duo a la Natividad de Christo

Manuel Gònima

7- Oh memoria

Solo, Alto, del Drama Sacro "Dolor y Amor"

Manuel Gònima

8- Ecce quam bonum

Motete a la Virgen a Solo

Manuel Gònima

9- Corona aurea

*In 3ª Nocturna, Respons. Commune
unius Martyris. Con Violines y Flautas*

Manuel Gònima

soprano (triple)

Clara Valero

contralt

Òscar Bonany

tenor

Xavier Martínez

baríton

Xavier Pagès

traversos

Mercè Miró, Aleix Tarrés

violins barrocs

Roger Junyent, Cecilia Claras

violoncel barroc

Xavier Roig

laüt barroc i direcció: Albert Bosch

coordinació general: Jaume Pinyol

Manuel Gònima és un dels compositors importants de la Catalunya del s. XVIII. Nascut a Lleida va ser batejat a l'església de St. Llorenç el 16 de novembre de 1710, quan aquest temple feia de catedral. De la seva infantesa i joventut sabem que estudià música a Barcelona, i ben poca cosa més. El 1735 guanyà la plaça de mestre de capella a la catedral de Girona, on es va jubilar el 1774 i on va restar fins al final de la seva vida el 1792.

Gònima arribà a Girona als 25 anys, a una ciutat que encara no havia oblidat el trauma de la conquesta borbònica, ocorreguda el 1711, quatre anys després de la destrucció de Lleida, però Girona no en patí la seva brutalitat. Equilibri entre els extrems: aquest sembla el camí pres pel mestre en les seves composicions i en la seva vida, com si volgués allunyar-se de les pertorbacions que hauria viscut en la seva infantesa i joventut. A Girona Gònima mirarà de no significar-se ni a favor dels Àustries ni a favor dels botiflers.

La música religiosa era un dels elements més importants a les catedrals del s. XVIII. Per al concili de Trento (1545-63) la música havia de fer de pont entre una litúrgia rígida i esplendorosa, en llatí, i una població que no l'entenia. La música havia de superar aquesta barrera i transmetre el contingut i la noblesa del missatge evangèlic, evocant sentiments i emocions nobles i profunds, més que transmeten coneixements.

Gònima segueix aquestes pautes utilitzant les novetats musicals arribades d'Itàlia –el violí i l'oboè pel que pertoca als instruments, i la transformació dels villancets en cantates i oratoris pel que fa als textos, però continua donant més preferència a les veus que no pas als instruments. Lluny del virtuosisme del barroc, defuig els canvis sobtats dins l'estructura harmònica i simplifica la complicació rítmica de les seves composicions. L'idioma que utilitza és majoritàriament el llatí. Els seus textos s'allunyen del naturalisme del barroc: no hi trobarem descripcions d'arbres fruiters, ni jardins, ni flors, sinó uns textos que presenten una religió intimista, centrada en la conversió personal gràcies a la teologia del dolor, on l'emoció intensa davant el Crucificat purifica el cor del creient. És la mateixa opció pastoral de l'orde dels servites, promotors a Lleida de la Congregacions dels Dolors, i la seva reiterada utilització de la compassió com a principal eina de conversió personal.

~~~~~

1- Sant Narcís és el llegendari patró de Girona, amb referències litúrgiques ja des del s. XI. Però Gònima no destaca pas pel seu fervor envers aquest sant, doncs aquesta és l'única peça a ell dedicada d'entre les conservades a l'arxiu capitular. És un text llatí tret de la litúrgia de les hores matinals i que es repetia a la solemne processó de la tarda, de ben segur amb instruments de vent, que són més adients per als espais oberts. El text fa referència a la tradició que situa St. Narcís, acompanyat del diaca Feliu, a Augsburg al s. III, convertint una prostituta de nom Afra, que més tard esdevindrà santa.

2 i 3: Gònima, com els altres mestres de capella, havia de treballar en exclusiva per a la catedral. Donada la seva categoria musical, altres institucions eclesiàstiques– ordes religioses, congregacions, confraries i particulars- li demanaven composicions per a les celebracions litúrgiques pròpies. Per tal de no contravenir els estatus oficials, aquestes obres apareixen com a anònimes. L'estudi musical de les seves particularitats permet assignar-les a Gònima amb un mínim risc d'error.

2- La festa de la Puríssima a Girona té una llarga tradició d'origen medieval i que arriba fins avui. Ja al s. XV, el rei Joan II manà als Jurats de la ciutat (l'equivalent dels Paers) d'empresonar aquells frares o capellans que en els seus sermons neguessin aquesta creença,

amenança dirigida contra els dominics, que eren qui la negaven. La presència de violins mostra que aquesta composició era destinada a una festa important.

3 i 4- Les celebracions de la Setmana Santa formen el nucli de les celebracions litúrgiques de tot l'any. En escoltar aquestes dues peces cal imaginar la catedral gironina mig a les fosques durant la celebració de matines, a primera hora del matí del dijous, divendres i dissabte sant, amb els quinze ciris encesos que des del canelobre del presbiteri il·lumina la gran nau central, ciris que es van apagant a mida que es canten els quinze salms, entre els quals es canten són les Lamentacions. En elles el profeta Jeremies reflexiona cruament sobre les causes de la conquesta de la ciutat de Jerusalem per part dels babilonis l'any 586 a.C. amb la destrucció del seu Temple, centre del judaisme. El profeta conclou que és en la perversió moral de la seva població on cal cercar les causes del desastre i de la ruïna de la ciutat. El llenguatge rude i les imatges colpidores –mares que no saben què fer davant els seus petits que moren de fam- són utilitzades a la litúrgia amb intenció moralitzant, com a invitació al penediment per tal d'evitar mals majors. Gònima utilitza aquest llenguatge -la teologia del dolor-, però la música l'equilibra d'una manera subtil i utilitza melodies, ritmes i harmonies que contrasten evidentment amb el significat del text.

5- Breu composició a solo composta per a ser cantada dins d'una de les celebracions del segon dia del *Signet*, reunió dels sacerdots de la diòcesi gironina que els bisbes del s. XVIII convocaven cada dos anys per tal d'unificar criteris d'actuació pastoral.

6- Antífona de les matines del dia de Nadal, que era cantada segurament just abans del que avui anomenem Missa del Gall. Formava part d'unes de les celebracions litúrgiques nocturnes més populars i arrelades entre la població, que anaven acompanyades de balls, fogueres i àpats col·lectius celebrats al voltant de la catedral. Destacava entre elles el cant de la Sibila, encara viu a l'època de Gònima, tot i la seva prohibició pel concili de Trento.

7- Segons una tradició gironina sorgida al s. XIV, quan es construeix la catedral gòtica, els quatre sants màrtirs eren germans picapedrers martiritzats a la ciutat al s. III. Eren venerats pel gremi corresponent com a patrons. La present composició s'utilitzava segurament el dia dels sants en la renovació del vot de patrocini per part dels agremiats. Gònima utilitza un text bíblic en llatí que lloa la fraternitat i la pau derivada de l'entesa entre germans, amb una melodia singularment inspirada.

8- L'oratori del s. XVIII era un acte litúrgic on s'utilitzaven tècniques operístiques. A Girona es cantaven a les diferents esglésies conventuals de la ciutat, on els assistents disposaven d'un llibret imprès per poder seguir el text cantat, segurament previ pagament. L'oratori a l'Europa de la Contrareforma és una eina per a difondre entre els grups burgesos nous, en fase d'expansió, una espiritualitat renovada que no trencava amb la tradició. Gònima va compondre 16 oratoris i de tots ells se n'ha perdut la partitura, excepte del que avui en presentem un fragment, tot i que no se n'ha conservat el llibret imprès. Els personatges que intervenen són Jesús, Maria i Joan que dialoguen al peu de la Creu. Els diàlegs són retòrics però que deuriem ser del gust dels oients del moment. Com era usual a l'època, la veu de Maria era per a un contratenor, ja que les veus femenines estaven excloses del cant litúrgic. La estètica d'aquests oratoris recorda l'abarrocamment que ens han conservat les imatges dels passos processionals de la Setmana Santa.

1- Exploratores evangelicos Narcissum et Felicem Afra meretrix hospitio excepit et Dei ministros a paganorum insidiis liberabit. Felix mulier quae bonum opus operata est.

2- Tota Pulchra es Maria et macula originalis non est in te. Tu laetitia Israel, Tu honorificentia populi nostri (*Gt. 4,7; Jdt. 15,9*). Tu advocata peccatorum. O Maria virgo prudentissima, mater clementissima: ora pro nobis, intercede pro nobis ad Dominum Jesum Christum.

3-Lectio 2ª. In Parasceve

- *Lamed:* Matribus suis dixerunt: ubi est triticum et vinum? Cum deficerent quasi vulnerati in plateis civitatis, cum exhalarent animas suas in sinu matrum suarum.

- *Mem:* Cui comparabo te? Vel cui assimilabo te, filia Jerusalem? Cui exaequabo te, et consolabor te, virgo filia Sion? Magna est enim velut mare contritio tua: quis medebitur tui?

- *Nun:* Prophetae tui viderunt tibi falsa et stulta nec aperiebant iniquitatem tuam ut te ad poenitentiam provocarent: viderunt autem tibi assumptiones falsas et ejectiones

- *Samech:* Plauserunt super te manibus omnes transeuntes per viam: sibilaverunt et moverunt caput suum super filiam Jerusalem. Haecine est urbs, dicentes, perfecti decoris, gaudium universae terrae.

Jerusalem, Jerusalem, convertere ad Dominum Deum tuum

4-Lamentatio 2ª In coena Domini

- *Vau.* Et egressus est a filia Sion, omnis decor ejus: facti sunt principes ejus velut arietes non invenientes pascua et abierunt absque fortitudine ante faciem subsequentis.

- *Zain.* Recordata est Jerusalem dierum afflictionis suae et praevaricationis, omnium desiderabilium suorum quae habuerat a diebus antiquis, cum caderet populus ejus in manu hostili, et non esset auxiliator: viderunt eam hostes, et deriserunt sabbata ejus.

- *Heth.* Peccatum peccavit Jerusalem, propterea instabilis facta est: omnes, qui glorificabant eam, spreverunt illam, quia

1- La meretriu Afra va hostatjar els exploradors evangèlics Narcís i Feliu, alliberant així els ministres de Déu de les insídies dels enemics. Benaurada es aquesta dona que va obrar el bé.

2- Formosa ets Maria i no tens el pecat original. Tu ets l'alegria d'Israel, l'honor del nostre poble.

Tu ets l'advocada dels pecadors. Maria, verge prudentíssima, mare clementíssima, prega, intercedeix per nosaltres davant de Nostre Senyor Jesucrist.

3- Lliçó II, matines del Divendres Sant.

- *Lamed* [els nens] preguntaven a les seves mares: on hi ha pa i vi? I mentrestant queien com a ferits per les places de la ciutat, exhalant llurs ànimes a la falda de les seves mares.

- *Mem:* ciutat [filla] de Jerusalem, amb qui et puc comparar? A qui t'assembles? Qui et podrà salvar i consolar, donzella filla de Sió? La teva ruïna és tan gran com la mar, qui et podrà curar?

- *Nun:* els teus profetes t'han ofert visions falses i estúpides, no t'han ensenyat la teva iniquitat ni t'han portat a fer penitència, t'han mostrat oracles falsos i quimeres.

- *Samec:* tots els qui passaven picaven de mans en contra teu: xiulaven i movien el cap contra tu [filla de] Jerusalem i deien: ¿és aquesta la ciutat preciosa, glòria de tota la terra?

Jerusalem, Jerusalem, converteix-te al Senyor el teu Déu.

4- Lamentació II, matines de Dijous Sant.

- *Vau:* la filla de Sió ha perdut tot el seu encant, els seus prínceps són com xais que no troben pastura i caminen sense força davant del qui els persegueix.

- *Zain.* Jerusalem es recorda dels dies de misèria i inquietud, de totes les riqueses que havia tingut des de temps antic, quan la seva població queia en mans de l'enemic sense que ningú l'ajudés. Els enemics ho van veure i se'n reien de les seves celebracions.

- *Heth:* Jerusalem ha pecat molt i per això s'ha tornat inestable: tots els qui l'honraven ara la menyspreen ja que han vist la seva

viderunt ignominiam ejus: ipsa autem gemens, conversa est retrorsum.

- *Teth.* Sordes ejus in pedibus ejus, nec recordata est finis sui: deposita est vehementer, non habens consolatorem; vide, Domine afflictionem meam, quoniam erectus est inimicus.

Jerusalem, Jerusalem, convertere ad Dominum Deum tuum

5- Ave Maria gratia plena Dominus tecum benedicta Tu in mulieribus et benedictum Fructum ventris tui

6- Laetentur caeli et exultet terra ante faciem Domini quoniam venit.

(Antifona de Matines del dia de Nadal)

7- (Maria al peu de la Creu)

Oh memoria!

No me acuerdes
la más amarga aflicción,
que sufro, padesco, lloro,

8- Ecce quam bonum et quam jucundum habitare fratres in unum *(Ps. 133,1).*

9- Corona aurea super caput ejus. Expressa signo sanctitatis, gloria honoris et opus fortitudinis *(Sf. 45,12).* Quoniam praevenisti eum in benedictionibus dulcedinis, posuisti in capite ejus coronam de lapide pretioso

ignomínia, i ella mateixa, sanglotant, s'ha girat d'esquena.

- *Tet:* la seva impuresa la cobreix tota fins als peus, no pensava pas acabar d'aquesta menera, s'ha degradat molt i no troba qui la consoli. Fixeu-vos Senyor en la meva aflicció, doncs l'enemic s'envalenteix.

Jerusalem, Jerusalem, converteix-te al Senyor el teu Déu.

5- Déu vos salve Maria, plena de gràcia, el Senyor és amb Vos i beneïda sou Vós entre totes les dones i beneït és el fruit del vostre ventre

6- Que els cels se'n alegrin i exulti la terra amb l'arribada del Senyor.

con tan amargo dolor.

A lo menos no permitas,
si me tienes compasión
que me quede yo con vida,
viendo morir a mi Amor.

8- Que n'és de bo i de dolç el conviure tots els germans units.

9- Corona d'or damunt del seu cap gravada amb el senyal de la santedat, insígnia d'honor, obra magnífica. El vas sortir a rebre amb bons auguris, li veu posar damunt del seu cap una corona de pedres precioses.

Música Antiga de Girona és una formació de músics i historiadors creada l'any 2000 amb la finalitat de digitalitzar i donar a conèixer el fons musical conservat a l'arxiu capitular de la catedral de Girona. Ha digitalitzat les partitures dels mestres de capella actius entre el 1690 i el 1815, i el conjunt de les partitures anònimes del mateix arxiu. Entre elles hi ha es partitures del mestre Gònima. Aquestes partitures les ha donat a conèixer en concerts presentats principalment a l'àrea gironina i amb quatre CDs, el darrer dels quals va dedicat al mateix mestre Gònima. Les seves actuacions volen reproduir els sons originals i els instruments utilitzats són còpia dels instruments de l'època.

Diputació de Lleida
municipis, territori i tu

**INSTITUT
D'ESTUDIS
ILERDENCs**
Fundació Pública de la Diputació de Lleida

Obra Social "la Caixa"

Generalitat
de Catalunya
**Departament
de Cultura**

